ЄВРОПА 22.06.2023 | Міхаель Браун

Живіший за живих

Уряд Італії високо цінує вклад Сільвіо Берлусконі в політику. І це не дивно: його спадок формуватиме країну ще багато років.

«Шановні пасажири, наш літак здійснить посадку в аеропорту імені Сільвіо Берлусконі». Цілком можливо, що пасажири, які прямують у Мілан, мегаполіс на півночі Італії, зможуть почути ці слова з гучномовців на облавку свого літака. У перші дні після смерті Берлусконі, національні телеканали фактично піднесли його в ранг святих. Усе це відбувалося під керівництвом правого уряду Джорджії Мелоні, який влаштував йому як державний похорон, так і державний траур — честь, якої раніше не удостоювався жоден глава уряду в Італії. А тепер, згідно з повідомленням Міністерства транспорту, один із двох міланських аеропортів може бути названий на честь Сільвіо Берлусконі.

Титан, геній, велет думки, борець — некрологи в італійських ЗМІ буквально повнилися найвищими порівняннями та епітетами. Проте питання, що зрештою є насправді важливим, так і не прозвучало: що залишиться від політичних звершень Берлусконі, який слід він, людина, яка здебільшого формувала італійську політику впродовж майже 30 років, залишить після себе, крім, можливо, аеропорту, названого його ім'ям?

«Якби він не пішов у політику, ми б спали під мостами або сиділи у в'язниці». Ці слова, що приписуються Феделе Конфалоньєрі, наближеній до Берлусконі людині та топ-менеджеру його медіа-групи, досить точно описують те, що привело медіа-магната в політику далекого 1994 року. Старі партії, які уможливили підвищення Сільвіо Берлусконі спочатку від будівельника, а потім медіа-підприємця — соціалісти під керівництвом Беттіно Краксі та християнські демократи Джуліо Андреотті — потерпіли крах під час корупційних розслідувань міланської прокуратури 1992 року. Берлусконі, який ще вчора не мав політичного протекторату, вдався до геніального кроку: він став власним політичним «хрещеним батьком».

У нього не було ідеології, не було глибоких політичних переконань — окрім того, де він залишався разом із своїм холдингом. Берлусконі створив партію Forza Italia («Вперед, Італіє!»), яка мала принести Італії «ліберальну революцію», і одразу виграв із нею вибори 1994 року. До 2011 року, загалом дев'ять років, він очолював уряд Італії, а це довше, ніж будь-хто інший з 1945 року.

Проте Італія не пам'ятає жодної реформи, жодного рішучого політичного кроку, який змінив би країну та рухав би її вперед. Він не зробив жодного внеску в модернізацію країни, діджиталізацію, просування четвертої промислової революції, оновлення політики в галузі енергетики чи реформу державного управління. Багато років поспіль жартівники кепкували, що Берлусконі може похвалитися лише забороною паління в ресторанах і барах, запровадженою у 2002 році.

У нього не було ідеології, не було глибоких політичних переконань.

Водночас, він кардинально змінив політичну культуру в країні й зробив популізм моделлю політичного успіху. Його партія «Вперед, Італіє!» була і залишалася виразно популістським творінням, що процвітало на культі лідера — який, навіть будучи мільярдером, захищав «простих людей» від «еліт», — а також на очорненні та делегітимізації політичних опонентів («комуністи!»), правосуддя, якщо воно ставало йому на заваді («червоні мантії!»), і навіть нібито «лівого» Конституційного суду.

У той же час з самого початку, ще з 1994 року, Берлусконі дав надію двом політичним силам, які також мали популістське або праворадикальне минуле: тодішній Lega Nord («Ліга Півночі»), яка в свій час все ще боролася проти Республіки в ім'я північноіталійського сепаратизму, і фашистам з *Movimento Sociale Italiano* («Італійський соціальний рух»), які 1994 року швидко здійснили перехід до постфашизму і відновили діяльність у більш поміркованому *Alleanza Nazionale* («Національний альянс»).

Це саме ті сили, які досі формують альянс правих сил на чолі з прем'єр-міністеркою Джорджею Мелоні: постфашисти з Fratelli d'Italia («Брати Італії»), die Lega («Ліга Півночі») під керівництвом Маттео Сальвіні, яка тим часом зробила радикальний націоналістичний поворот, і Forza Italia («Вперед, Італіє!») Сільвіо Берлусконі. Принаймні в цьому Берлусконі може поставити собі це в

посмертну заслугу: він залишає Італії радикально правий уряд, проєкт якого він розробляв іще з 1994 року й упродовж наступних десятиліть. Недарма Джорджа Мелоні вперше стала Міністеркою у справах молоді в уряді Берлусконі в 2008 році.

Одначе в одному вирішальному пункті склад італійських правих сил уже сильно змінився ще до його смерті. «Вперед, Італіє!» Берлусконі, що роками була домінуючою силою в Альянсі, була відкинута на третє місце серед найсильніших партій. На попередніх виборах вона набирала 30 відсотків, але на виборах у вересні 2022 року отримала лише вісім відсотків, тоді як «Брати Італії» Мелоні — 26 відсотків.

Навіть це свідчить, що модель функціонування його партії застаріла. Смерть Сільвіо Берлусконі тільки це підтвердила. За 30 років свого існування, партія «Вперед, Італіє!» ніколи не була нічим іншим, як особистою партією засновника, абсолютною монархією, що обходилася без партійних з'їздів і керівних органів, адже правив у ній король Сільвіо власною персоною. Відповідно, більшість коментаторів були переконані, що з його смертю настав кінець також і партії; що її швидко розірве на частини діадоксальна боротьба, що парламентарі незабаром шукатимуть порятунку поруч із Мелоні чи Сальвіні. Партії загрожував крах і з іншої причини: вона має борги 100 мільйонів євро, що покриваються винятково особистими гарантіями Берлусконі.

Партії загрожував крах і з іншої причини: вона має борги 100 мільйонів євро.

Але в цьому випадку правдивою є приказка: живіший за живих. Родина Берлусконі одразу дала зрозуміти, що й надалі фінансово утримуватиме партію «Вперед, Італіє!», а Джорджа Мелоні, зі свого боку, гарантувала, що не прийме до лав своєї партії жодного перебіжчика з «Вперед, Італіє!». Зрештою, їй потрібна «Вперед, Італіє!», хоча партія і до смерті Берлусконі була на межі електорального занепаду.

Це був останній політично вдалий хід. Берлусконі переосмислив діяльність партії «Вперед, Італіє!», оголосивши її «поміркованою силою» в правій коаліції, як гаранта проєвропейського курсу уряду, очолюваного постфашистом, що спирається на Європейську народну партію, що обмежить популізм «Братів Італії» та «Ліги Півночі». Таким чином, принаймні до європейських виборів у травні 2024 року, Мелоні також розраховує на виживання «Вперед, Італіє!». Власне, вона працює над тим, щоб її фракція Європейських

консерваторів і реформаторів у Європарламенті була здатна сформувати альянс з Європейською народною партією і, таким чином, остаточно позбутися репутації «брудної дитини» в європейській політиці.

Антоніо Таяні, Міністр закордонних справ в уряді Джорджі Мелоні, а також дотеперішній «координатор» партії «Вперед, Італіє!» за часів президента Берлусконі, тепер має зробити неможливе. Таяні буде обраний тимчасовим президентом партії, а потім проведе партійний з'їзд, ймовірно, лише після європейських виборів 2024 року, на якому відбудеться повна організаційна перестановка, цього разу вже керуючись статутом, який упродовж 30 років, завдяки своєму харизматичному лідеру, не відігравав жодної ролі.

Питання, чи стане операція «Партія «Вперед, Італіє!» мусить жити» успішною, залишається відкритим. Організації, що проводять опитування громадської думки під час виборів у Італії стверджують, що принаймні чотири з восьми відсотків, які партія отримала на сьогоднішній день, — це голоси, отримані особисто Берлусконі.

Переклад з німецької Ірини Савюк

Міхаель Браун
Рим

Д-р Міхаель Браун (Michael Braun) вивчав політологію і захистив дисертацію про італійські профспілки. Він - кореспондент німецької газети taz і співробітник різних німецьких радіокомпаній у Римі.